

Baka István: Izolda levele

Ha csodálkoznál, kedves Olvasó, annak nagyon örülnénk. Valóban nem találkozhattál Kincses pódiummal lapunk eddigi számaiban. Most akarjuk útnak indítani Kincses teátrumunk kisöccsét vagy kishúgát, képzelje ki-ki olyan neműnek, amilyenek akarja.

Ennek az alkalomnak akár örülhetnénk is, ha nem egy nagyon szomorú eseményhez kapcsolódna. Múlt számunkban adtuk hírül Baka István halálát. Megígértük, hogy visszatérünk még halhatatlan életművéhez. Sajnos nehezen tudunk róla Nektek beszélni. Még sok-sok éven át kell tanulnotok, verseket olvasnotok, hogy igazán megértsétek azt, amit csak Ő tudott elmondani. Gyerekeknek ritkán írt, a felnőttek közül is inkább csak a kiválasztottaknak.

Azért egy verset mi is kiválasztottunk. Az Unió Kiadó Háziszínpad sorozatának van egy különleges kötete, a *Szavalókönyv*. Versmondó diákoknak adták ki. Ebben Baka István *Három apokrif* című versével szerepel. A címben szereplő ismeretlen szó olyan írásokat jelöl, amelyek vallásos témáról szólnak, de olyan módon, hogy az egyház nem ismeri el az abban találhatóakat hitelesnek. Vagyis három olyan történetet olvashatunk ebben a versben, amely külön-külön egy ismert történettel felel.

Az első rész címe: Mária Magdolna. Az evangéliumokból ismert bűnös, megtért asszony beszél benne Jézus Krisztushoz. A harmadik rész címe: Töredék. Ez nem sokat mond, ám aki az ajánlást elolvassa, Marina Cvetajeva és Hervay Gizella nevéből kitalálhatja, hogy ebben a versben öngyilkos asszonyok beszélnek. Mind a kettő gyönyörű. Pár év múlva el is mondhatjátok egyben az egészet. Most nem ajánljuk. Nincs benne semmi rossz, ha valaki megpróbálkozik vele, csak éppen nagy valószínűséggel nem fog sikerülni neki.

Marad a mostani, a középső rész. Olvassuk el együtt!

*Nem mehetek ma Trisztán nem lehet
Most lázasodott be a kisfiam
Fiunk hisz szinte biztosan tied
Ne sírna úgy robannék boldogan*

*Holnap se jó az Marke napja rég
Ilyenkor fürdik kölnit szór magára
Ha e napon se bálnék véle még
Igazolást találna gyanujára*

*Holnaputánra a burgund követ
Jelentkezett be megsúgták királya
Küld nekem egy csodás rubinkövet
Ügyelnem kell a diplomáciára*

*Három nap múlva akkor lesz a bál
Eljönnek mind a kornwalli urak
Sok puccos dáma s undorodva bár
Fogadnom kell a bódolatukat*

*Nem mehetek foglalt minden napom
De bidd el nekem is sajog sebed
Futok hozzád amint lesz alkalom
És akkor akkor meghalok veled*

Sok olvasónk most csalódottan azt kérdezi: ha ez a könnyen érthető Baka István-vers, akkor milyen a többi? Pedig ezt a verset nem nehéz megérteni. Csupán ismerni kell a vers alapját képező ősi legendát.

Ilyenkor az ember lexikonhoz nyúl, a könyvespolcon keresgél. Neked is ajánljuk a Móra Kiadó „számos” könyveiből a *44 híres eposz* című kötetet vagy a *Germán, kelta regék és mondák* című gyűjteményt. Természetesen segédkönyvekkel az egyik kezeden nem tudsz verset olvasni, de ha utánanézel mindennek, meglátod, olyan mélységeket fedezhetsz fel magában a vers szövegében, amelyenekre nem is gondoltál.

Trisztán és Izolda az Artus (Artúr) király mondakörének legendás szerelmes párja. Artúr királyról biztos tudsz valamit, hiszen mostanában vetítik a mozikban *Az első lovag* című népszerű amerikai filmet, amely a Kerekasztal leghíresebb lovagjának, Lancelotnak és a királynénak, Ginevrának szerelméről szól. A történet sokban emlékeztet Trisztán és Izolda esetére. Valószínűleg az akkori királynék szíve gyakrabban fájdult meg a daliás lovagok láttán, mint ezt később megengedték nekik.

Trisztán igazi hős, ideális lovag. Nemcsak a fegyverforgatásban utolérhetetlen, sok nyelven beszél, azonkívül gyönyörűen hárfázik és énekel. Tragédiája egy hajszálon múlik. Egy aranyhajszálon, amely szerelemre gyűjtja Marke királyt, aki fogadott fiát, Trisztánt küldi el, hozza el a hajszál gazdáját számára feleségül. Bár az ifjúnak is tetszik a lány, teljesíti lovagi kötelességét. A bajt az a szerelmi varázsital okozza, amelyet Izoldának lakodalmán kellett volna Marke királlyal közösen elfogyasztani, hogy örökre csak egymást szeressék. Gondatlanságból azonban a hajón, amelyen Trisztán új hazájába vitte Izoldát, ők ketten ittak az italból, halálosan megszerették egymást. Ezen a szerelmen sem hűség, sem tisztesség, egyáltalán semmilyen emberi szándék nem tudott úrrá lenni. Bár Izolda Marke király felesége lett, ők titokban továbbra is találkoztak. Később Trisztán elmenekült Marke udvarából, megnősült, de mindketten boldogtalanok voltak egymás nélkül. Végül Izolda a halálos beteg Trisztán ágyához sietett, s mert későn ért oda, ő is belehalt fájalmába. Marke király együtt temette el őket.

Mindez csak töredéke annak a csodálatos mondavilágnak, amely rabul ejti azt, aki beletéved. Számptalan irodalmi feldolgozását is ismerjük a történetnek. Leghíresebb Wagner Richard operája, amelynek zenéjét, szívesen hallgatta a vers költője, ezért is választottuk Izolda arcát a zenedráma egy régi előadásából. De mi, magyarok is büszkélkedhetünk olyan gyönyörű verses drámával, mint amelyet Illés Endre Vas Istvánnal közösen alkotott.

Számra mindebből csupán két dolog a fontos: ismered-e ezt a történetet és ismeri-e hallgatóságod?

Aranyszabály: nagyon gondold meg, milyen közönség előtt, milyen verssel kívánsz fellépni. Ha érthetetlen, homályos részek vannak abban, amit elmondasz, jobb, ha nem számítasz sikerre.

Hogy mire számíthatsz, azt ezúttal pontosan megérezheted, amikor épp, hogy kimondtad a vers címét. Ha tudják, ki az az Izolda, várakozó, izgatott, halk morajt hallhatsz, és mindenfelől rád szegeződik a nézők tekintete.

Mondhatnánk, szerencsés a vers. Az Izolda névre már gyanakszik a közönség a témát illetően. A Trisztán egyértelművé teszi, hogy erről van szó.

Sokféle verset választhatsz elmondásra. Az Izolda levele *szerepv*ers. Amíg mondd, Te nem önmagad vagy, hanem Izolda. Éppen ezért kétszeresen meg kell gondolnod, vállalsz-e ilyen feladatot. Ha fiú vagy, eszedbe ne jusson lányszerepet vállalni és fordítva sem ajánlatos. Könnyen nevetésbe fulladhat a produkció. Pedig a magyar nyelv még csak nem is ismeri a grammatikai nemek fogalmát. Aki például oroszul beszél, az lehet, hogy nem tudja izgalmában, fiú-e, vagy lány, de azt tudnia kell, hogy melyik volt, különben nem tudja használni a múlt időt.

A hangütésre nagyon kell vigyáznod. Megszólalni mindig nehéz, csak igazi nagy színészek, versmondók hangja zendül fel hibátlanul az első szónál. Te most inkább ar-

ra vigyázz, hogy ki ne ess a szerepből, ugyanakkor túl korán el ne áruld, pontosan milyen szerepet alakítasz. A második sor ugyanis gyanakvóvá teszi hallgatódat, hogy nem igazán a klasszikus mondabeli Izolda beszél belőled. Igaz, hogy a gyerekek akkor is betegek voltak, de a „belázasodni” ige eléggé modern nyelvhasználat. Légy szíves, hagyd gyanakodni, de ne adj neki bizonyosságot! Csak törje a fejét, modern Izoldát hall-e, vagy eredeti mitológiai ősasszonyt.

Hogy mindez biztosan sikerüljön, vegyél a kezvedbe ceruzát és tedd ki azokat az írásjeleket, amelyeket a költő elspórolt verséből. Nem hanyagságból tette. Hamarosan rájössz, vannak helyek, ahol többféle képpen tehetsz pontot, vesszőt, aszerint, hogy értelmezed a szöveget. Az írásjelek hiánya a Te szabadságodat növeli. De a szabadság csak addig tart, amíg ki nem mondd a mondatokat. Beszélni csupán nagyon pontosan elhelyezett írásjelek kottája szerint lehet.

A második szakasz már egyértelművé teszi: modern környezetben él ez a vers. Marke nem király, vagyis lehet király, de ezt nem hangsúlyozzuk. Egyébként csak egy pedáns férj, aki családi életét is pontos menetrend szerint tudja elképzelni. Ez a házasság rossz. Izolda ezt nem mondja, ám amikor férjéről beszél, hangjában nincs semmi érzés. Ugyanakkor abból sem csinál titkot, hogy egyaránt ragaszkodik a házasságtöréshez és a házassághoz is. Ezért vigyáz arra, nehogy Marke gyanút fogjon.

A következő szakasz megint nem túlzottan hízogó vonást rajzol Izolda arcára. Trisztán nem csupán a családi látszattal szemben marad alul. Természetesen a burgundi követ által várható rubinkóval sem versenyezhet. A szakasz utolsó sora pedig megint egy kis hazugságot ad Izolda szájába. Saját kapzsiságát államéreknek tünteti fel.

Izolda önleplezése folytatódik. A következő napon megint nincs ideje Trisztánra; ezúttal a társasági élet kap elsőséget. Izolda ugyan megveti társaságát, ám nem tud meglenni hódolat nélkül.

A befejezés látszólag teljesen befeketíti a legendák hősnőjét. A „nékem is sajog sebed” még emlékeztet Trisztán lovag halálos sebeire. Ám a kontraszt még erőteljesebbé rajzolja a modern Izolda jellemének ellenszenves vonásait. A harmadik sor már tökéletes hazugságként cseng fülünkbe. Az „amint lesz alkalom” kitétel egyértelműen sohanapjával egyenlő. Ebben a hangulatban kezdődik az utolsó sor is: „És akkor...”

Nagyon pontosan kell ehhez a ponthoz elérkezned. Egyértelművé kell tenni, hogy ez a modern Izolda nem a régi. Mindennapi életének Trisztánnál fontosabb dolgai megkülönböztetik a nagy Izoldától, aki számára Trisztánnál nem volt semmi sem fontosabb. De nem szabad úgy mondanod, hogy a versből kibontakozó Izolda-kép valamiféle karikatúrára emlékeztessen. Hús-vér nő ez az Izolda, korunk hősnője. És amikor már minden hallgató várja a végső, lezáró mondatot, már a mondanivalódat is kitalálja: ilyenek vagytok ti, modern Izoldák, akkor három szó alatt ez a mesterségesen fölépített világ kifordul sarkaiból, és minden a helyére kerül.

Izolda ugyanis így fejezi be a levelét: „...akkor meghalok veled”. Nem mond kevesebbet, mint azt, hogy a szerelem varázsitala nemcsak a lovagkor szigorú törvényeinél erősebb, hanem a jelenkor mindenféle állértékrendjét is elsöpri, ha már nem lehet tovább elhallgattatni parancsait.

Hogy egy másik hasonlatot mondjak, Arkhimédész, a nagy görög tudós azt mondta: Adjatok egy szilárd pontot, és kifordítom helyéből a világot. Ez a vers azt üzeni – ha jól mondod, akkor általad –, hogy ez a világot kifordító erőt megátmasztó szilárd pont: a szerelem.

Ha ezt elhiszik neked, akkor nem hiába álltál ki a pódiumra. Baka István általad üzen nekünk, élőknek, mindenkinek.

Lényegében ezért találta fel az ember magának a költészetet.

R. B.